

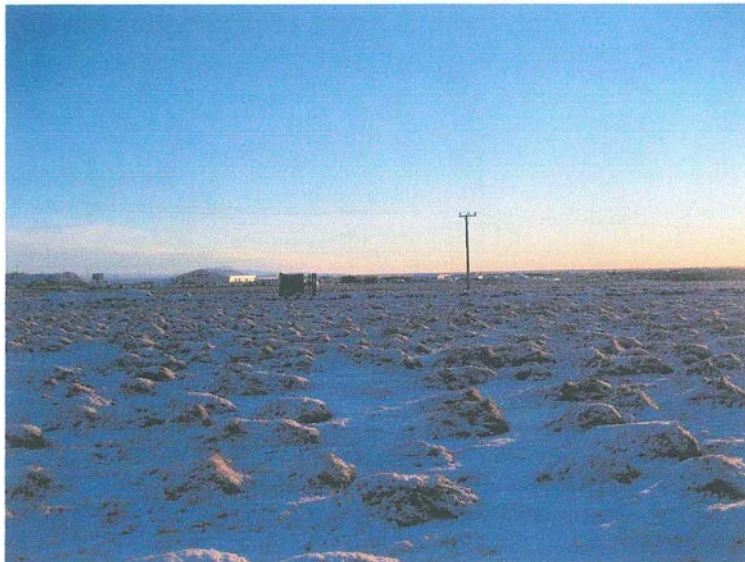

Fornleifaskráning

vegna deiliskipulags

í landi Hellis í Árborg

Fossnes 16-18

Margrét Hrönn Hallmundsdóttir

Desember 2006

2006/7

Skannað eintak af upprunalegri skýrslu hefur verið ljóslesið og
aðlagð af Minjastofnun Íslands.

Blaðsíðutöl gætu hafa færst úr stað og uppsetning breyst á
smávægilegan máta miðað við upprunalega útgáfu.

Efnisyfirlit

Inngangur	3
Tilgangur fornleifaskráningar	3
Fornleifaskráning og aðferðir	4
Aðferð við skráningu	5
Saga jarðanna og fornleifar	8
Saga Hellis	9
Náttúrufar og jarðabætur	10
Niðurlag	12
Heimildaskrá	13

Inngangur

Þann 14. desember 2006 óskaði Hans Heiðar Tryggvason, fyrir hönd Arkís ehf., eftir að kannaður yrði reitur vegna fyrirhugaðs deiliskipulags. Reitur þessi var áður í landi Hellis. Lóðin heitir í dag Fossnes 16-18.

Sumarið 2004 var aðalskráning gerð á jörðinni Helli í Árborg. Skráningin var gerð í tengslum við aðalskráningu fornleifa í Sveitarfélaginu Árborg sem hefur staðið yfir síðan 2004.

Vettvangsrannsókn var gerð 14. desember á fyrirhuguðu deiliskipulagssvæði og sá Margrét Hallmundsdóttir fornleifafræðingur um rannsóknina. Deiliskipulagssvæðið er níu hektarar að stærð.

Svæðið sem um ræðir nær frá Árbæjarvegi til norðurs að Þjóðvegi 1 og að skurði við Hátún er skilur að sveitarfélögin Ölfus og Árborg. Svæðið er nokkuð blautt og hefur verið mun blautara áður en það var ræst. Svæðið er mjög þýft

Tilgangur fornleifaskráninga

Í Þjóðminjalögum nr. 107/2001 er kveðið á um að stuðla beri að verndun menningar-sögulegra minja í eigin umhverfi og tryggja að íslenskum menningararfi verði skilað óspilltum til komandi kynslóða, að auðvelda eigi aðgang að þeim, kynna þær þjóðinni og greiða fyrir rannsóknum. Í 9. grein laganna eru fornleifar skilgreindar sem:

[...] hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á, svo sem:

- a. búsetulandslag, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi mannvirkjum, húsaleifar hvers kyns, svo sem kirkna, bænahúsa, klaustra og búða, leifar af verbúðum, naustum, verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum;
- b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bólum, mógröfum, kolagröfum og rauðablæstri;
- c. gömul tún- og akurgerði, áveitumannvirki og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita;
- d. gamlir vegir, stíflur, brýr, vatnsvöð, varir, hafnir og bátalægi, slippir,

ferjustaðir, kláfar, vörður og vitar og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra;

- e. virki og skansar og önnur varnarmannvirki;
- f. gamlir þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð;
- g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða .r skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum;
- h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið.
- i. skipsflök eða hlutar úr þeim.

Minjar 100 ára og eldri teljast fornleifar, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar [...].

Samkvæmt lögunum eru allar fornleifar friðhelgar og verndaðar gegn hvers kyns raski. Í 10. grein laganna segir að fornleifum megi enginn „spilla, granda né breyta, ekki heldur hylja þær, laga né aflaga né úr stað flytja nema leyfi Fornleifaverndar ríkisins komi til." Þetta á við um allar fornleifar, óháð sérstakri friðlýsingu. Friðhelgi fornleifa er ekki háð því að þær séu þekktar eða hafi verið skráðar. Ef áður óþekktar fornleifar finnast ber að tilkynna það Fornleifavernd ríkisins. Komi fornleifar í ljós við jarðrask skal fresta vinnu á staðnum uns ákvörðun Fornleifaverndar liggur fyrir um hvort og með hvaða skilyrðum framkvæmdir megi halda áfram (sjá 14. gr.).

Eitt af markmiðum fornleifaskráningar er að sporna við því að minjar verði fyrir skemmdum af gáleysi eða að nauðsynjalausu. Fornleifaskráning kemur að notum í minjavörslu þegar ákvarðanir eru teknar um aðgerðir til verndar einstökum minjastöðum eða minjasvæðum. Auk þess kemur hún að gagni í rannsóknum og kynningum.

En það er ekki síður hagur þeirra sem stýra hvers konar framkvæmdum að eiga aðgang að yfirliti um fornleifar á tilteknu svæði. Segja má að við það vinnist tvennt. Unnt verður að taka tillit til minjanna við skipulagsvinnu og nýta þær til að varðveita sögu staðarins í landslaginu. Einnig má minnka stórlega líkur á að framkvæmdaraðilar rekist í miðjum klíðum á fornleifar, sem þeir gerðu sér ekki grein fyrir að gætu verið

fyrir hendi, en reynist svo nauðsynlegt að rannsaka með tilheyrandi kostnaði og töfum á framkvæmdum.

Björgunaruppgröftur, sem er unninn vegna framkvæmda og undir þrýstingi frá framkvæmdaraðilum, er heldur ekki æskilegur frá sjónarmiði fornleifafræðinnar. Fornleifaskráning sameinar þess vegna hagsmuni fræðigreinarinnar og þeirra sem standa að framkvæmdum.

Fornleifaskráning og aðferðir

Áður en vettvangskonnnun fór fram voru helstu heimildir kannaðar svo sem jarðabækur, örnefnaskrá, túnakort og fornrit til að leita að vísbendingum um fornleifar á svæðinu. Þessar upplýsingar eru allar skráðar í gagnagrunninn Sarp, sem að hluta er sérstaklega hannaður fyrir fornleifaskráningu.

Í fornleifaskrá Sarps eru fornleifarnar flokkaðar eftir jörðum og miðað bæði við opinbera fasteignaskrá og jarðaskiptingu eins og hún kemur fyrir í Jarðatali Johnsens frá 1847.

Með jörðinni fylgir skrá með umfjöllun um hvern minjastað og ljósmyndir eða teikningar eftir því sem við á. Minjar eru færðar inn á kort frá Arkís ehf..

Aðferð við skráningu

Í inngangi með skránum er sögulegt yfirlit þar sem gerð er grein fyrir takmörkum jarðanna, breytingum, atburðum og öðrum þáttum sem geta varpað ljósi á sögu byggðar og búskapar á staðnum.

Að öðru leyti er skráin byggð upp með þeim hætti sem að neðan greinir.

Jarðanúmer

Jarðirnar eru auðkenndar með heiti jarðarinnar og tveimur númerum; í fyrsta lagi landsnúmeri sem Fasteignamat ríkisins hefur úthlutað, t.d. Hellir - 182356-489

og í öðru lagi númeri jarðarinnar samkvæmt Jarðatali Johnsens, 489 í nefndu tilviki. Þar að auki er fornleifunum gefið raðnúmer innan hvernar jarðar; bæjarstæði Hellis væri nr. 1 og þar af leiðandi auðkennt með eftirfarandi hætti: Hellir - 182356-489 - 1 Sé jörð með landsnúmer en ekki númer í Jarðatali Johnsens flokkast allar fornleifar á jörðinni undir landsnúmer jarðarinnar og númer þeirrar jarðar er fornleifarnar tilheyrðu við ritunjarðatalsins sem í þessu tilfelli er Hellir.

Tegund, hlutverk og heiti

Í fáum orðum er tegund og hlutverki minja lýst, þ.e. hvort um sé að ræða tóftir bæja eða útihúsa, höfn, byrgi, túngarð og þar fram eftir götunum.

Stundum sér fornra minja ekki stað í landslaginu, þótt þeirra sé getið í heimildum, og kunna margar ástæður að vera fyrir því. Kemur þá fram í fornleifaskránni að „heimild“ sé til um t.a.m. útihús. Er leitast við að hafa fornleifaskrána eins nákvæma og kostur er, því að leifar fornminja kunna að leynast í jörðu þótt ekki sé unnt að sjá þær með berum augum á yfirborðinu.

Hafi fornminjarnar sérnafn, t.d. Fossnes er það sérstaklega skráð, en þegar engu slíku er til að dreifa kemur fyrir að hlutverki þeirra sé lýst þar sem heitið stæði annars, t.d. fjós eða hlaða.

Staðhættir og lýsing

Í kafla um staðhætti og lýsingu er greint frá afstöðu skráðra minja í landslaginu, þeim lýst, bæði formi, umfangi og ástandi, og aðrar athugasemdir gerðar þegar þörf krefur, t.d. vitnað í heimildir.

Hættumat

Leitast er við að leggja mat á þá hættu sem að fornleifunum kann að steðja, bæði af völdum náttúru og manna. Þetta er gert til þess að unnt sé að grípa til viðeigandi ráðstafana liggi minjar undir skemmdum eða geti orðið fyrir raski. Hætta vegna ábúðar þýðir að framkvæmdir eða álag kunni að raska fornminjum. Hætta vegna

veðrunar þýðir að fornleifar séu smám saman að mást í burtu fyrir áhrif lofta eða vatns. Hætta vegna landbrots þýðir að fornleifar geti glatast af völdum vatns eða uppblásturs.

Ekki er lagt mat á hættuna þegar einungis er til heimild um fornleifar en þær ekki fundist við vettvangsskráninguna. Við skipulag framkvæmda er engu að síður nauðsynlegt að taka tillit til þessara heimilda, því að fornleifar geta, sem fyrr segir, leynst undir sverðinum.

Heimildir

Vísað er í helstu ritheimildir um sérhverja hinna skráðu fornleifa. Hér eru einnig skráðar þær heimildir sem stuðst er við í fyrri kafla um staðhætti og lýsingu, en ekki neðanmáls eins og þó er gert í öðrum texta þessarar skýrslu. Ræðst það af því að fornleifaskráningin á helst að geta staðið ein og óstudd af öðru efni skýrslunnar.

Saga jarðarinnar og fornleifar

Í kaflanum um sögu jarðarinnar og fornleifar er stiklað á stóru um sögu jarðarinnar. Þar er auk þess að finna hina eiginlegu fornleifaskrá.

Hellir - 182356-489

Saga

Í *Manntalinu 1703* birtist jörðin Hellir fyrst í heimildum. Það ár var jörðin partur af jörðinni Fjalli (*Manntal á Íslandi árið 1703*. 1924-1947:557) en afbýli Fjalls voru fjögur talsins. Um þetta leyti lagðist byggðin af í Fjalli (Guðmundur Kristinsson. 1991 :54) og við það fékk Hellir mest aflandi Fjalls." (*Sunnlenskar byggðir II Flóinn*. 1981:416) Eftir að Fossnes lagðist í eyði árið 1802 fór sú jörð sömuleiðis undir Helli. (*Árnessýsla Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1843*. 1979, bls. 203-4.) Ingólfur Arnarson landnámsmaður var þriðja vetur sinn á Íslandi undir Ingólfsfelli fyrir vestan Ölfusá. Ýmist er talið að hann hafi búið þar sem síðar stóð býlið Fjall, eða að hann hafi verið á Hólsstöðum eða Hólmstöðum. „Hvor staðurinn sem réttari er ber öllum sögnunum saman um að Ingólfur hafi búið undir Ingólfsfjalli og þessi fyrsti norræni landnámsmaður Íslands eignar sér land allt að Ölfusá, þar sem nú eru Ölfus, Grafningur og Þingvallasveitin vestanverð." (Bjarni Harðarson. 2001:59) Þar sem Hellir var afbýli af Fjalli er ekki ósennilegt að Ingólfur Arnarson hafi verið eigandi þess lands er jörðin Hellir var síðar byggð á.

Hellir var í byggð allt til ársins 1930 en þá lagðist jörðin í eyði í tvö ár. Eftir það bjuggu þar hjónin Einar Sigurðsson og Pálína Benediktsdóttir en eftir að þau fluttust af jörðinni árið 1944 lagðist hún aftur í eyði. Tveimur árum síðar komu þau aftur og byggðu sér hús og nefndu býlið Einholt. Þau bjuggu þar til ársins 1961. Árið 1972 voru húsin í Einholti rifin. (Guðmundur Kristinsson. 1991:65) Árið 1977 var Selfosshreppur eigandi jarðarinnar. (*Sunnlenskar byggðir II Flóinn*. 1981:411)

Fleiri býli virðast hafa verið á Helli en „Óljósar sagnir herma að í brekkunni í Ingólfsfjalli hafi verið býli sem hét Eyðihvammur." (*Sunnlenskar byggðir II Flóinn*. 1981:416)

Einar Sigurðsson orti um Helli vísu svohljóðandi:
Hér eru klif og klettatröll
og keldur holta milli
Samt munu þau undur öll
öðlast marga hylli." (Guðmundur Kristinsson. 1991:65)

Í Helli hefur löngum verið mannmargt en árið 1703 bjuggu þar fjórar manneskjur
(*Mánntal á Íslandi árið 1703*. 1924-1947:557) og árið 1729 bjuggu þar sjö manns.
(*Manntal 1729 íþremur sýslum*. 1924-1947:634) Árið 1801 bjuggu þar níu manns.
(*Manntal á Íslandi 1801*. Suðuramt. 1978:304)

Um skuldir, kvaðir og stærð jarðarinnar segir í *Jarðabókinni*: „Dýrleiki þess er vi c lxxx
álnir og so tíundast. ... Landskuld xx álnir. Betalast í fríðu eður landaurum innsveitis.
Leigukúgildi ekkert í næstu 5 ár, áður ii, og fjell þá kotið í auðn. Leigur betöluðust í
smjöri. Kvaðir öngvar. Kvikfjenaður er eftir því sem ábúandanum hagar þar eður heima
há sjer í Ósgerði. Fóðrastkann vi kúgilda þungi." (Árni Magnússon og Páll Vídalín.
1921:292-3) í *Nýrri jarðabók*, sem rituð var árið 1848, segir um hundraðatölu Hellis að
hún sé 18,7 en að til forna hafi hún verið 15. (*Ný jarðabók fyrir Ísland [Ártal vantar]*:32)
Þegar *Jarðatal á Íslandi* var ritað árið 1847, var lanskuldin 0,50 og kúgildin 3. Það ár
var jörðin beneficium. (Johnsen, J. 1847:74) Jörðin Hellir virðist hafa haldið sama
nafninu frá því jörðin birtist fyrst í heimildum. Sennilega er nafnið af því komið að á
svæðinu eru margir hellar, misstórir, má nefna t.d. Stórahelli, Litlahelli og
Barnahellis-skúta. Stórihellir er friðlýst fómleif en hann var friðlýstur af Matthíasi
Þórðarsyni þjóðminjaverði 5. maí 1927. (*Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar*.
1990:77) Þess má geta að hellirinn er ekki talinn manngerður. (Matthías Þórðarson.
1931:65) Í *Sögu Selfoss* segir um Helli : „Nafnið gæti hent til þess, að fyrst hafi verið
búið í hellinum þ.e. „í Helli." (Guðmundur Kristinsson. 1991:54)

Símon Dalaskáld orti vísu um Stóra-Helli:
Hellirinn er hjarðarskjól
hlaðinn blóma frýnum.
Náttúran það byggði ból
bezt með höndum sínum. (Guðmundur Kristinsson. 1991:204)

Hellir var í Arnarbælisprestakalli árið 1899, (Þorvaldur Thoroddsen. 1899 og 1905:190) eftir það var jörðin í Kotstrandarkirkjusókn til ársins 1948 en þá var jörðin ásamt öðrum býlum á landi Hellis flutt til Laugardælakirkju. (Sveinn Níelsson. 1950:38)

Engin býr í Helli í dag.

Náttúrufar og jarðabætur

Á túnakorti Hellis sem sennilega var teiknað í kringum árið 1920 var skráður bær, matjurtagarður og eitt útihús. Matjurtagarðurinn var þá 585 m² að stærð og túnið 3,8 ha og af því 2/3 slétt. (Túnakort [1920]. *Hellir*) Árið 1932 var matjurtagarðurinn orðinn töluvert stærri eða 1000 m² en túnið minnkað og orðið 2 ha að stærð. (*Fasteignabók*. 1932:19)

Landgæðum Hellis er vandlega lýst í *Jarðabókinni* og er lýsingin hér orðrétt: „Túninu spilla steinar, er falla úr grjótklettum og í túninu standa. Engjar eru ut supra um Laugarbakka en spillast þó árlega sem og hagnýri af umferðarfólki því. sem flutt er á Hellirsland yfir Ölvessá á Laugardælaferju. Hólmi liggur í ánni allnær landi, þar er eggver nokkurt, sem ábúendur þessarar jarðar eigna sjer eftir tilsögn landsdrottna, og brúkar sá sem landsdrottinn leyfir; þó er hólminn og eggverið ekki aldeilis átölulaust af prestinum að Laugardælum. Nú brúkar Hellis ábúandi þennan hólma eftir landsdrottins orðlofi, en geldur þar af í sjerílagi, hefur þó forlíkast um presturinn í Laugardælum mætti nýta sjer hólmann, sem þar fyrir skyldi gefa og hefur gefið ábúandanum recognition eftir accorde." (Árni Magnússon og Páll Vídalín. 1921:292-3)

Í *Sunnlenskum byggðum* er jörðinni lýst svo: „Land Hellis nær frá Ölfusárbrú 2 km upp með ánni að Hellisgili og þaðan upp í Ingólfsfjall og mjókkar heldur er ofar dregur. Það er um 260 ha. að stærð." (*Sunnlenskar byggðir II Flóinn*. 1981:358) „Jörðin er um 250 ha. og takmarkast að norðan af Ingólfsfjalli, að austan af línu úr Fjallstúni í Merkiholt, síðan ræður Ölfusá að brúnni og gamli þjóðvegurinn upp í Ingólfsfjall." (*Sunnlenskar byggðir II Flóinn*. 1981:411)

„Í hlíðum Ingólfsfjalls eru grýttar brekkur, neðar mýri og holt, þurrara þegar dregur niður að Ölfusá. Vetrarheit sámileg á mýrunum og skjólgott. Mótak gott." (*Sunnlenskar byggðir II Flóinn*. 1981:416) „Landið er mestallt svaðblautar mýrar ofantil en með Ölfusá eru þurrir vallendisbalar með grágrýtisholtum. Mikil umferð var fyrrum um mýrina að Laugardælaferjustað. Þar er gamall upphlaðinn vegur yfir, Hellisbrú. Túnið var allt á Túnhólnum og gaf af sér 3 kýrfóður, sámilega grasgefið en mjög þýft. Mýrarnar umhverfis voru mjög blautar og illar yfirferðar í rosatíð og slægjur mjög lélegar. Vetrarheit var einnig léleg. Uppmýrin fór oft öll undir svell á vetrum þegar hann fraus og rann á. Tók þá alveg afheit. Þó var alltaf nokkur beit með ánni og þurrir geirar með fjalldrapa niður af Eyðihvammi ... Mótak var ágætt austur í Hellisgili (Ferjugili), 16 stungur á þykkt." (*Sunnlenskar byggðir II Flóinn*. 1981:411) Hlunnindi jarðarinnar voru lax og silungur. (Lárus Ág. Gíslason hreppstjóri og fyrrverandi búnaðarþingsfulltrúi. [Ártal vantar]:294)

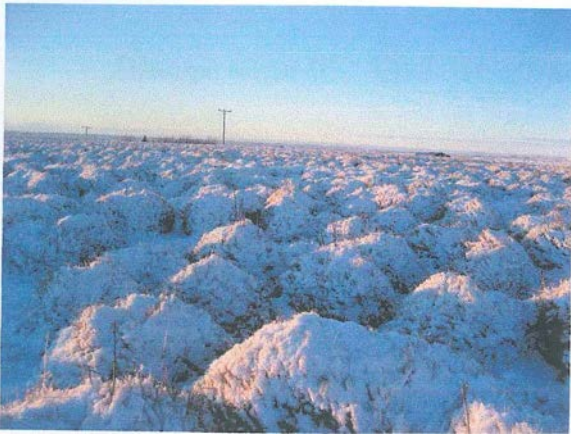
Ýmsar náttúruhamfarir hafa skolið á Sunnlendingum sem og landsmönnum öllum síðan land byggðist, og þær ollið miklu tjóni. Jarðskjálftar miklir ollu gríðarlegum skemmdum árið 1896 í Ölfusinu og sveitunum í kring. Í úttekt sem gerð var má sjá að bæjarhús Hellis voru sex og peningshúsin sömuleiðis, fyrir jarðskjálftana. Áhrifin urðu þau að öll bæjarhúsin skemmdust mjög mikið sem og fimm peningshúsanna, en eitt þeirra gjörféll. (Þorvaldur Thoroddsen. 1899 og 1905:190)

Frá Helli gekk Laugardælaferjan yfir Ölfusá. (*Sunnlenskar byggðir II Flóinn*. 1981:416) Að ferjunni lá Hellisbrúin en um hana segir í *Árbókferðafélagsins 2003*: „Spelirnir vour þrír, enda stundum talað um Hellisbrýr, allt jafn blautt. Með orðinu brú er hér átt við það að stöðugt var borin snidda og mól í veginn en sökk nánast jafnharðan. Nyrsti spottinn náði að Miðaftansholti, síðan var Stekkjarholt og Hádegisholt næst okkur. Eyktarmiðin eiga auðvitað við Hellisbæinn. Frá Kallþúfu lá svo ferjuvegurinn upp með ánni, undir Grímsklettum, um hálfan km að ferjustað. Bærinn Hellir fór í eyði um miðja síðustu öld. Nú hafa skógræktarmenn á Selfossi, á síðustu tveim áratugum, komið hér upp vænum og fjölbreyttum skógi. Framræsla og oníbornir stígar hafa nánast eytt sökkuhættu." (Þór Vigfússon. 2003:136)

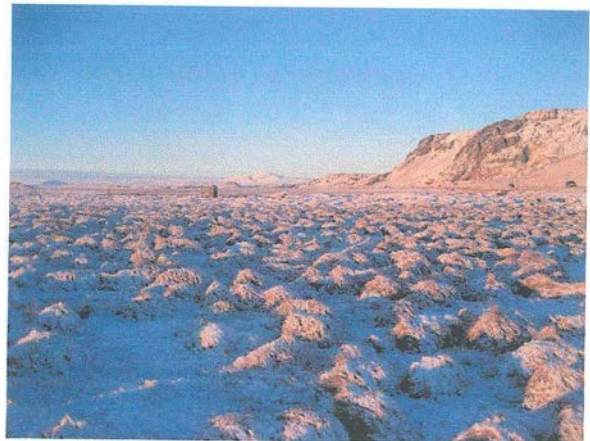
Niðurlag

Við vettvangsrannsókn fundust engin merki um minjar og ekki er getið um minjar á þessu svæði í heimildum. Hafa verður íhugað að fornminjar geta komið óvænt í ljós þótt þeirra sjái ekki stað á yfirborði. Þá þarf að stöðva framkvæmdir og tilkynna fundinn til Fornleifaverndar ríkisins.

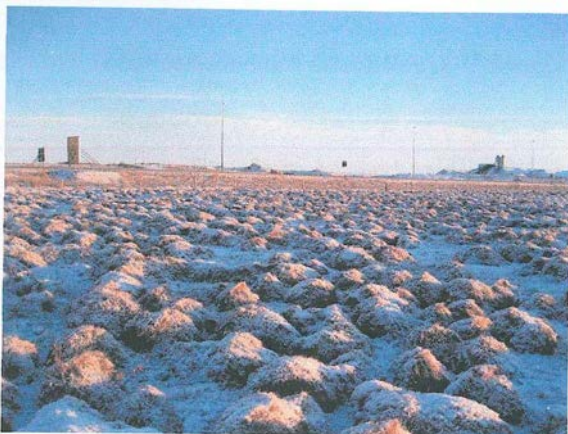
Ljósmyndir af svæðinu

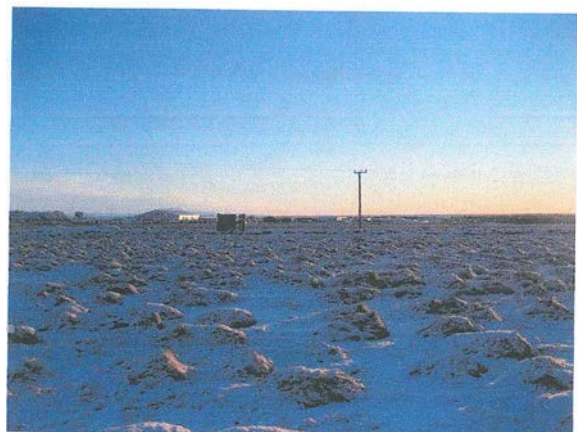
Mynd 1 Tekið í S-SV.

Mynd 2 Tekið í V.

Mynd 3 Tekið í SA.

Mynd 2 Tekið í SA.

Heimildaskrá

Árnessýsla. *Sýslu- og sóknalýsingar hins íslenska bókmenntafélags 1839-1843*. 1979.

Svavar Sigmundsson sá um útgáfuna. Sögufélag, Reykjavík.

Árni Erlingsson. 1983, 20. janúar. „Um örnefni undir Ingólfsfjalli- Hugleiðingar leikamanns." *Bæjarblaðið*, bls. 9.

Árni Magnússon og Páll Vídalín. 1921. *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns. II bindi*. Hið íslenska fræðafjelag, Kaupmannahöfn. Sögufélagið, Reykjavík: Ljósprentuð útgáfa 1981.

Árni Óla. 1959. *Grafið úr gleymsku*. Bókaútgáfa menningarsjóðs,

Reykjavík. „Biskupa sögur III." 1998. *Íslensk fornrit XVII bindi*. Hið íslenska

fornritafélag, Reykjavík.

Bjarni Harðarson. 2001. *Landið, fólkið og þjóðtrúin. Kortlagðir álagablettir og byggðir trölla, álfa, drauga, skrímsla og útilegumanna í Árnesþingi*. Sunnlenska bókaútgáfan, Selfossi.

Brynjólfur Jónsson. 1981. „Rannsókn í Mýra- Hnappadals- og Snæfellsnessýslum sumarið 1896." *Árbók hins íslenska fornleifafélags 1897*. Ísafoldarprentsmiðja, Reykjavík.

Diplomatarium Islandicum. Íslenskt fornbréfasafn, sem hefir inni að halda bréf og gjörninga, dóma og máldaga og aðrar skrár, er snerta Ísland eða íslenska menn.

IV. 1897. Hið íslenska bókmenntafjelag, Kaupmannahöfn.

Diplomatarium Islandicum. Íslenskt fornbréfasafn, sem hefir inni að halda bréf og gjörninga, dóma og máldaga og aðrar skrár, er snerta Ísland eða íslenska menn.

IX. 1909-1913. Hið íslenska bókmenntafjelag, Kaupmannahöfn.

Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar. 1990. Ágúst Ó. Georgsson tók saman. Fornleifanefnd- Þjóðminjasafn Íslands, Reykjavík.

Guðmundur Kristinsson. 1991. *Saga Selfoss I. Frá landnámi til 1930*. Selfoskaupstaður.

„Harðar saga" .1991. *Íslensk fornrit XIII bindi*. Hið íslenska fornritafélag, Reykjavík.

„Íslendingabók Landnámabók. Fyrri hluti." 1968. *Íslensk fornrit I bindi*. Hið íslenska fornritafélag, Reykjavík.

Jóhann Kr. Ólafsson. 1957. „Sængurkonusteinn". *Lesbók Morgunblaðsins*, bls. B 22-23.

Manntal á Íslandi árið 1703. 1924-1947. Tekið að tilhlutan Árna Magnússonar og Páls Vídalín. Hagstofa Íslands, Reykjavík.

Sunnlenskar byggðir II. Flóinn. 1981. Ritnefnd: Oddgeir Guðjónsson, Jón Guðmundsson og Júlíus Jónsson. Páll Lýðsson bjó til prentunar. Búnaðarsamband Suðurlands, (án útgáfust.).

„Var Fjall fyrsti landnámsbærinn?" 1982. *Bæjarblaðið*. 14. tbl. 1. árg. ,bls. 6-7.

Þór Vigfússon. 2003. „Sængurkonusteinn og Bærinn Fjall." *Árbók 2003*. Ferðafélag Íslands, Reykjavík.

Þórður Ögm. Jóhannsson. [Ártal vantar]. *Laugarbakkar*. Ölfushreppur, Árnessýsla. Örnefnastofnun.

Örnefnatal í Hellislandi 1931. Skyggir II. Ölfushreppur, Árnessýsla. Örnefnastofnun.

